

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โดยปกติเมื่อผู้สอบบัญชีตัดสินใจตกลงรับงานตรวจสอบบัญชีของบริษัทใดแล้ว ผู้สอบบัญชีจะต้องทำการวางแผนงานสอบบัญชี โดยผู้สอบบัญชีควรพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนการสอบบัญชีโดยรวม ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ ความเข้าใจในระบบบัญชีและระบบการควบคุมภายในของธุรกิจนั้น ความเสี่ยงและสาระสำคัญ ลักษณะ ระยะเวลา และขอบเขตของวิธีการปฏิบัติงาน การประสานงาน การสั่งการ การควบคุมและสอบทานงาน รวมถึงการพิจารณางานตรวจสอบภายในที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อวิธีการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี โดยผู้สอบบัญชีควรได้มาซึ่งความเข้าใจอย่างเพียงพอเกี่ยวกับงานตรวจสอบภายในเพื่อช่วยในการวางแผนการตรวจสอบและพัฒนาวิธีการตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนกัน อันจะนำไปสู่การประหยัดต้นทุนในการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีและเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ฝ่ายตรวจสอบภายในของบริษัทต่อไป

เนื่องจากในประเทศไทยมีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง " การใช้ผลงานตรวจสอบภายในโดยผู้สอบบัญชี" อย่างจำกัด จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อดังกล่าวภายใต้สภาพแวดล้อมของการตรวจสอบในประเทศไทย โดยผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายในของการสอบบัญชีในสถาบันการเงินซึ่งประกอบด้วย ธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน และธุรกิจหลักทรัพย์นั้น โดยสถาบันการเงินดังกล่าวมีลักษณะการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือสถาบันการเงินดังกล่าวเป็นแหล่งระดมเงินออมและการลงทุนจากประชาชนและภาคธุรกิจต่างๆ ส่วนใหญ่ในประเทศ ผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินเหล่านี้จึงมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้กำหนดหน่วยงานและกฎหมายที่ใช้บังคับโดยตรงในการกำกับดูแลธุรกิจสถาบันการเงินอย่างเข้มงวด รวมถึงการจัดให้บริษัทมีระบบการควบคุมภายใน (Internal control) และการตรวจสอบภายใน (Internal audit) ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นมาตรการหนึ่งในการควบคุมหรือกำกับดูแลการดำเนินงานของสถาบันการเงินให้เป็นไปตาม

วัตถุประสงค์และนโยบายของธุรกิจที่วางไว้ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงสนใจประเด็นว่าการปฏิบัติงานตรวจสอบภายในโดยของสถาบันการเงินดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีหรือไม่เพียงใด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

1. เพื่อทราบถึงลักษณะและเหตุผลของผู้สอบบัญชีในการใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายใน
2. เพื่อทราบถึงผลประโยชน์ของงานตรวจสอบภายในที่มีต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี
3. เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของผู้สอบบัญชีในการใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายใน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การตรวจสอบภายใน คือ การปฏิบัติงานอิสระที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆภายในองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานทุกระดับขององค์กรให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีสำนักงานตรวจสอบภายในรับผิดชอบในการวิเคราะห์ ประเมิน ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นการสนับสนุนแก่ผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบภายในยังรวมถึงการสนับสนุนให้มีการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพภายใต้ค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมอีกด้วย โดยผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่าผู้ตรวจสอบภายใน (Internal Auditor)

ประเภทของการตรวจสอบภายในมี 3 ประเภทหลัก คือ

1. การตรวจสอบทางการเงินการบัญชี (Financial Audit) หมายถึง การตรวจสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงิน โดยครอบคลุมถึงการดูแลทรัพย์สิน และประเมินความเพียงพอของระบบการควบคุมภายในของระบบต่างๆ ว่ามีเพียงพอและมั่นใจได้ว่า ข้อมูลที่บันทึกในบัญชี รายงาน ทะเบียน และเอกสารต่างๆ ถูกต้องและสามารถสอบทานได้หรือเพียงพอที่จะป้องกันการรั่วไหลสูญหายของทรัพย์สินต่างๆ

2. การตรวจสอบการปฏิบัติการ (Operational Audit) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ระบบงาน ตลอดจนวิธีปฏิบัติงานแต่ละกิจกรรมตามที่ฝ่ายบริหารกำหนดโดยมุ่งเน้น
 - 2.1 ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ มีการจัดระบบงานให้มั่นใจได้ว่าการใช้ทรัพยากรสำหรับแต่ละกิจกรรมสามารถเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุน อันมีผลทำให้องค์กรได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่า
 - 2.2 ความประหยัด (Economy) คือ มีการใช้จ่ายเงินอย่างระมัดระวัง หรือมีการใช้ทรัพยากรที่ส่งผลให้องค์กรสามารถลดต้นทุนหรือใช้ทรัพยากรต่ำกว่าที่กำหนดไว้ โดยยังได้รับผลผลิตตามเป้าหมาย
 - 2.3 ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) คือ มีการจัดระบบงานและวิธีปฏิบัติงาน ซึ่งทำให้เกิดผลที่เกิดจากการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร
3. การตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อกำหนด (Compliance Audit) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานต่างๆ ขององค์กรว่าเป็นไปตามข้อกำหนดทั้งจากภายนอกและภายในองค์กร เพื่อดูว่าองค์กรหรือหน่วยงานในองค์กรมีการปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งที่เป็นกฎหมายและมีใช้กฎหมาย

นอกจากนี้ ประเภทของการตรวจสอบภายในสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์ของผู้บริหาร เช่น การตรวจสอบพิเศษ (Special Audit) หมายถึง การตรวจสอบในกรณีที่ได้รับมอบหมายจากฝ่ายบริหาร หรือกรณีที่มีการทุจริตหรือส่อไปในทางทุจริต ผิดกฎหมาย เพื่อค้นหาสาเหตุ ข้อเท็จจริง ผลเสียหายและผู้รับผิดชอบ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะมาตรการป้องกัน

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายในในการสอบบัญชีระหว่างปี พ.ศ. 2545 และ 2546 ของธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน และธุรกิจหลักทรัพย์ในประเทศไทย ซึ่งประเด็นสำคัญในการศึกษาคือ “ลักษณะของการปฏิบัติงานตรวจสอบภายในที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนงานของผู้สอบบัญชี”

สำหรับการศึกษาครั้งนี้จะเน้นศึกษาการใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายในโดยเฉพาะด้านการตรวจสอบทางการเงิน (Financial Audit) เนื่องจากการตรวจสอบทางการเงิน เป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายในแต่เป็นงานหลักของผู้สอบบัญชี โดยวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบทางการเงินของผู้สอบบัญชีคือการตรวจสอบงบการเงิน (Financial Statement Audit) ที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่อความถูกต้องตามควรของข้อมูลในงบการเงินตามมาตรฐานการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป ในขณะที่การตรวจสอบทางการเงินในมุมมองของผู้ตรวจสอบภายในหมายถึง การตรวจสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลที่บันทึกในบัญชี ทะเบียน และเอกสารต่างๆ รวมถึงการดูแลทรัพย์สินและการประเมินความเสี่ยงและประสิทธิภาพของระบบบัญชีและระบบการควบคุมภายในของบริษัท ถึงอย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบทั้งสองมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกัน งานตรวจสอบภายในด้านการตรวจสอบทางการเงินจึงอาจเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนงานของผู้สอบบัญชี

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะและเหตุผลของผู้สอบบัญชีในการใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายใน
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของผู้สอบบัญชีในการใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายใน
3. ทำให้ทราบถึงประเด็นที่ผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญในการประเมินประสิทธิภาพโดยรวมในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายใน เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนงานสอบบัญชี
4. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแก่ผู้ตรวจสอบภายในให้ทำการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่องานของผู้สอบบัญชี เป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ฝ่ายตรวจสอบภายในของบริษัท

5. เพื่อทำให้เกิดการประหยัดในการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีและผู้ตรวจสอบภายใน

5. วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้างต้น จึงมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้คือ ผู้สอบบัญชีในตำแหน่งผู้จัดการหรือผู้ควบคุมงานสอบบัญชี (Manager หรือ Supervisor) และผู้ช่วยผู้สอบบัญชีที่ทำหน้าที่ควบคุมงานสอบบัญชี (Senior in Charge) โดยประชากรที่จะศึกษาจะต้องเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายในของธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน และบริษัทหลักทรัพย์ สำหรับการสอบบัญชีระหว่าง 2545 และ 2546 โดยกำหนดให้สถาบันการเงินที่ประชากรทำการสอบบัญชี ประกอบด้วย

1. ธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยและดำเนินงานในประเทศไทย
2. สาขาของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศที่ดำเนินงานในประเทศไทย
3. บริษัทเงินทุนและบริษัทหลักทรัพย์ที่ดำเนินงานในประเทศไทย

5.2. วิธีการและแหล่งข้อมูล

5.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

- 5.2.1.1 การสัมภาษณ์ผู้สอบบัญชีเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการตัดสินใจใช้หรือไม่ใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายใน
- 5.2.1.2 ส่งแบบสอบถามให้ผู้สอบบัญชีที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งคำถามออกเป็น 7 ส่วนคือ
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบ
 - ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถาบันการเงินที่ผู้ตอบแบบสอบถาม

ทำการตรวจสอบ

ส่วนที่ 3 การใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายในโดยผู้สอบบัญชี

ส่วนที่ 4 ประโยชน์ของงานตรวจสอบภายในต่อการวางแผนงานของผู้สอบบัญชี

ส่วนที่ 5 การพิจารณาประสิทธิผลโดยรวมของการปฏิบัติงานตรวจสอบภายในโดยผู้สอบบัญชี

ส่วนที่ 6 เหตุผลที่ผู้สอบบัญชีไม่ได้ทำการประเมินประสิทธิผลโดยรวมในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายใน

ส่วนที่ 7 ปัญหาและอุปสรรคของผู้สอบบัญชีในการใช้ผลงานของผู้ตรวจสอบภายใน

5.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

การศึกษานิตยสาร งานวิจัย หนังสือ และสิ่งพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

5.2.2.1 พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2528

5.2.2.2 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2526

5.2.2.3 พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535

5.2.2.4 ตำราทางวิชาการ เช่น มาตรฐานการสอบบัญชีของประเทศไทยและต่างประเทศในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

5.2.2.5 บทความหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5.2.2.6 แหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับสถาบันการเงินดังกล่าว เป็นต้น

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.3.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.3.1.1 สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าร้อยละ (Percent) โดยทำการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางแจกแจงความถี่ และร้อยละของข้อมูลเชิงกลุ่ม

5.3.1.2 สถิติทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Test) ที่ใช้ทดสอบในการศึกษาครั้งนี้คือ Pearson Chi-square และเนื่องจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนจำกัดส่งผลให้การประมวลผลอาจมีความน่าเชื่อถือน้อยลง ดังนั้น ในการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้ Pearson Chi-square ครั้งนี้ ผู้วิจัยแก้ปัญหาโดยวิธีการหาค่า Significance ของค่าสถิติทดสอบโดยใช้วิธี Exact Method (รายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 3) โดยกำหนดให้ระดับความเชื่อมั่นที่ 95 % และมีระดับนัยสำคัญที่ยอมรับได้ 0.05

6. นิยาม

การสอบบัญชี คือ การที่ผู้สอบบัญชีซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่มีความเป็นอิสระได้รับมอบหมายจากเจ้าของกิจการ ให้ทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชี ความครบถ้วนสมบูรณ์ของเอกสารประกอบการลงรายการบัญชี และจัดทำงบการเงิน เพื่อแสดงความเห็นต่อความถูกต้องของงบการเงินที่กิจการจัดทำขึ้น เพื่อให้ความเชื่อมั่นแก่บการเงินทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นทางราชการ ผู้ลงทุน เจ้าหนี้ เจ้าของ พนักงาน ผู้บริหาร และสาธารณชนทั่วไป ในการนำข้อมูลและตัวเลขต่างๆ ไปใช้ในการตัดสินใจตามภาระหน้าที่ สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ "ผู้สอบบัญชี" มีความหมายเดียวกันกับ "ผู้สอบบัญชีภายนอก" (External Auditor) หรือ "ผู้สอบบัญชีอิสระ" (Independent Auditor)

7. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

เนื้อหาและผลของการศึกษาในครั้งนี้จะมีการนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 5 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 กล่าวถึง ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์ในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยโดยสังเขป

บทที่ 2 กล่าวถึง การรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาที่ผ่านมาและที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ รวมถึงเอกสารและผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

บทที่ 3 กล่าวถึง วิธีดำเนินการวิจัยซึ่งประกอบด้วย การเลือกประชากรกลุ่มเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่าง การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูลของตัวแปรต่าง ๆ ที่จะใช้ศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ตลอดจนการตั้งสมมติฐานเพื่อทำการทดสอบ

บทที่ 4 กล่าวถึง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา รวมถึงผลการทดสอบสมมติฐานที่แสดงรายละเอียดในบทที่ 3

บทที่ 5 กล่าวถึง บทสรุปและข้ออภิปรายของผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ ตลอดจนงานวิจัยในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย